

Куриляк Валентина Василівна,

доктор богослов'я, доцент, доцент кафедри богослов'я

ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»

orcid.org/0000-0001-5245-9700

v.kuryliak@ugi.edu.ua

ВНЕСОК ПРОТЕСТАНТСЬКИХ СПІЛЬНОТ В УТВЕРДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ (1991–2026 РОКИ)

У статті здійснено комплексний аналіз еволюції соціально-політичної ролі протестантських спільнот в Україні у період 1991–2026 років. Простежено трансформацію українського протестантизму від маргіналізованої, радянською системою релігійної субкультури до впливового інституту громадянського суспільства, який набув статусу активного суб'єкта захисту національних інтересів, демократичних цінностей і державного суверенітету. У роботі реконструйовано історичний контекст протестантського дисидентства в УРСР, зокрема діяльність руху «ініціативників» та правозахисну місію Георгія Вінса, що заклали підґрунтя для формування протестантської культури громадянської відповідальності, опору тоталітаризму та захисту свободи совісті. Показано, як цей досвід був переосмислений у пострадянський період і став важливим ресурсом для суспільної мобілізації. Особливу увагу приділено теологічній трансформації протестантського світогляду, а саме переходу від традиційного пацифізму до концепції «справедливої оборони», яка сформувалася під впливом Революції Гідності та повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Проаналізовано феномен «теології Майдану» як форми контекстуального богослов'я, що інтегрує етичні принципи християнства з реаліями національно-визвольної боротьби. Також розглянуто релігійне волонтерство та військове капеланство як нові, інституціоналізовані форми протестантського служіння в умовах війни. Окремий розділ присвячено аналізу стратегічного значення «духовної дипломатії» та міжнародної адвокації України через глобальні протестантські й євангельські мережі. Розкрито механізми співпраці з консервативними релігійними колами США, а також значення вступу Ради євангельських протестантських церков України до Європейського євангельського альянсу у 2025 році як кроку до інституційного закріплення українського голосу в європейському релігійному просторі.

Ключові слова: сучасний протестантизм, справедлива оборона, теологія Майдану, військове капеланство, баптисти, п'ятидесятники, адвентисти сьомого дня.

Kuryliak Valentyna,

PhD, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Theology,

Institute of Arts and Sciences

orcid.org/0000-0001-5245-9700

v.kuryliak@ugi.edu.ua

THE CONTRIBUTION OF PROTESTANT COMMUNITIES TO THE CONSOLIDATION OF POLITICAL INDEPENDENCE AND THE PROTECTION OF UKRAINE'S NATIONAL INTERESTS (1991–2026)

This article provides a comprehensive analysis of the evolution of the socio-political role of Protestant communities in Ukraine during the period from 1991 to 2026. It traces the transformation of Ukrainian Protestantism

from a marginalized religious subculture under the Soviet system into an influential institution of civil society that has become an active actor in defending national interests, democratic values, and state sovereignty. The study reconstructs the historical context of Protestant dissent in the Ukrainian SSR, particularly the activities of the “Initiators” movement and the human rights mission of Georgi Vins, which laid the foundation for a Protestant culture of civic responsibility, resistance to totalitarianism, and the defense of freedom of conscience. It demonstrates how this historical experience was reinterpreted in the post-Soviet period and became an important resource for social mobilization. Special attention is given to the theological transformation of the Protestant worldview, namely the shift from traditional pacifism toward the concept of “just defense”, which emerged under the influence of the Revolution of Dignity and the full-scale military aggression of the Russian Federation against Ukraine. The article analyzes the phenomenon of the “Theology of Maidan” as a form of contextual theology integrating Christian ethical principles with the realities of national liberation struggle. It also examines religious volunteering and military chaplaincy as new institutionalized forms of Protestant ministry under wartime conditions. A separate section explores the strategic significance of “spiritual diplomacy” and international advocacy for Ukraine through global Protestant and evangelical networks. The study highlights mechanisms of cooperation with conservative religious circles in the United States and discusses the importance of the accession of the Council of Evangelical Protestant Churches of Ukraine to the European Evangelical Alliance in 2025 as a step toward the institutional consolidation of the Ukrainian voice within the European religious space.

Key words: modern Protestantism, just defense, Theology of Maidan, military chaplaincy, Baptists, Pentecostals, Seventh-day Adventists.

Вступ. Історія становлення сучасної української політичної нації є складним і багатограним процесом, у якому релігійний чинник відіграв одну з ключових, проте часто недооцінених ролей. Якщо роль традиційних церков – Православної та Греко-Католицької у формуванні національної ідентичності є предметом численних академічних студій, то внесок протестантських спільнот (баптистів, п’ятидесятників, адвентистів, харизматичних церков тощо) тривалий час залишався на периферії історичного дискурсу. Проте аналіз подій останніх трьох десятиліть, а особливо періоду повномасштабної російської агресії (2022–2026 рр.), свідчить про фундаментальну трансформацію українського протестантизму. З маргіналізованої радянською системою «сектантської» субкультури він перетворився на потужний інститут громадянського суспільства, що не лише забезпечує гуманітарний тил воюючої країни, але й формує етичний дискурс опору тиранії та здійснює ефективну міжнародну адвокацію національних інтересів.

Мета дослідження проаналізувати еволюцію соціально-політичної ролі протестантських спільнот в Україні.

Джерельна база дослідження включає комплекс різнопланових матеріалів, а саме радянський «самвидав» та правозахисні звіти сучасних нормативно-правових актів (Закон про капеланство), статистичні дані міжнародних релігійних організацій та особисті свідчення учасників подій. Такий методологічний синтез

забезпечує об’єктивність аналізу протестантського руху як невід’ємного чинника національної стійкості та духовної безпеки України.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від пізнього радянського дисидентства, через революційні події 2004 та 2013–2014 років, до поточної фази російсько-української війни станом на початок 2026 року. Особливу увагу приділено теологічним зрушенням, які уможливили перехід від традиційного пацифізму до концепції справедливого захисту незалежності України, а також феномену релігійного волонтерства та капеланства як нових форм соціального служіння.

Методологія дослідження. Для розкриття теми еволюції соціально-політичної ролі протестантських громад в Україні (1991–2026 рр.) використано міждисциплінарний підхід, що базується на поєднанні інструментарію історичної науки, релігієзнавства та політичної теології. Теоретико-методологічний фундамент дослідження складають такі методи. Історико-генетичний метод дозволив реконструювати процес трансформації протестантизму від маргіналізованої радянської субкультури та дисидентського руху (зокрема, діяльності «ініціативників» та Георгія Вінса) до його становлення як впливового інституту сучасного громадянського суспільства. Історико-порівняльний аналіз застосовано для зіставлення стратегій суспільної поведінки протестантських громад у різні переломні періоди української історії: під час референдуму 1991 року, Помаранчевої

революції, Революції Гідності та повномасштабної війни. Це дало змогу виявити динаміку переходу від аполітичності до активної громадянської суб'єктності.

Інституційний підхід використано для аналізу формування та функціонування протестантської інфраструктури (освітніх закладів, видавництва, соціальних центрів), а також процесу інституціоналізації військового капеланства в структурі ЗСУ. Метод аналізу контекстуального богослов'я дозволив дослідити теологічні зрушення у світогляді вірян, зокрема формування «теології Майдану» та концепції «справедливої оборони», що стали відповіддю на екзистенційні виклики російської агресії. Аналітична рамка «духовної дипломатії» застосована для вивчення механізмів міжнародної адвокації національних інтересів України через глобальні релігійні мережі та консервативні кола країн Заходу.

Виклад основного матеріалу. У другій половині ХХ століття Україна набула неформального статусу «Біблійного поясу» Радянського Союзу. Саме тут була сконцентрована найбільша кількість зареєстрованих та підпільних протестантських громад, що становило унікальний демографічний та соціокультурний феномен на теренах атеїстичної імперії. Радянська влада, вбачаючи в релігійних меншинах загрозу своїй ідеологічній монополії, застосувала до них широкий спектр репресивних заходів, а саме від адміністративного тиску до кримінальних переслідувань та примусового лікування у психіатричних закладах (Петров, 2015).

У цьому контексті саме існування протестантських громад, які відмовлялися підпорядковуватися диктату Ради у справах релігій, набувало політичного забарвлення. Рух «ініціативників» (нереєстрованих баптистів та п'ятидесятників), що виник у 1960-х роках, став однією з організованих форм громадянської непокорі в СРСР. Вимагаючи свободи совісті, ці віряни фактично підривали тоталітарну систему зсередини, демонструючи можливість існування альтернативних світоглядних центрів, незалежних від держави (Bourdeaux, 1971).

Знаковою фігурою цього періоду став пастор Георгій Вінс, секретар Ради Церков Євангельських Християн-Баптистів. Його діяльність вийшла далеко за межі суто релігійного

служіння, перетворившись на правозахисний маніфест. Створена під егідою підпільних церков «Рада родичів в'язнів» стала унікальним інструментом збору та поширення інформації про порушення прав людини в СРСР. Через канали «самвидаву» та особисті контакти ця інформація потрапляла на Захід, стаючи предметом обговорення в ООН та Гельсінських групах. Вислання Георгія Вінса до США у 1979 році в рамках обміну на радянських шпигунів не припинило його боротьби. Навпаки, опинившись на Заході, він став голосом переслідуваної церкви, привертаючи увагу світу не лише до релігійних гонінь, але й до становища України як поневоленої республіки. Його свідчення перед Конгресом США та активна громадська діяльність сприяли формуванню на Заході розуміння того, що Радянський Союз не є монолітом, а складається з різних народів, які прагнуть свободи (Bourdeaux, 1971; Stoker, 2008).

Хоча більшість протестантів у радянський період намагалися дистанціюватися від прямої політичної діяльності, існували точки дотику з українським національно-визвольним рухом. Спільний досвід перебування у мордовських таборах та сибірському засланні зближував релігійних дисидентів з представниками Української гельсінської групи та іншими політв'язнями. Це спілкування сприяло взаємному збагаченню, а націонал-демократи глибше розуміли важливість свободи совісті, а віруючі починали усвідомлювати зв'язок між релігійною свободою та державною незалежністю (Baran, 2011; Zakharov, 2005).

Період «Перебудови» (1985–1991) став часом виходу протестантських спільнот з підпілля. Вони активно використовували нові можливості для легалізації, будівництва молитовних будинків та розгортання місіонерської діяльності. Під час референдуму 1 грудня 1991 року позиція протестантських церков була однозначною. Підтримка Акту проголошення незалежності України розглядалася як гарантія незворотності демократичних змін та захисту від повернення тоталітарного минулого. У західних та південних регіонах України, де концентрація протестантів була найвищою, їхня мобілізація відіграла помітну роль у забезпеченні високого результату голосування (Wanner, 2007).

Отримання незалежності у 1991 році відкрило для українських протестантів епоху

безпрецедентної свободи, яку часто називають «золотим вікном» можливостей. Завдяки ліберальному законодавству, Україна швидко перетворилася на центр євангельської освіти та місії для всього пострадянського простору. За короткий час було створено розгалужену інфраструктуру, яка включала:

Освітні заклади. Київська богословська семінарія, Таврійський християнський інститут, Українська баптистська теологічна семінарія у Львові, Український адвентистський теологічний інститут, Донецький християнський університет та інші заклади, які надавали освіти західного зразка.

Видавнича діяльність. Україна стала головним друкарем Біблій та християнської літератури для країн СНД, експортуючи мільйони примірників щорічно.

Соціальні інституції. Реабілітаційні центри для нарко- та алкозалежних, сиротинці сімейного типу, хоспіси, санаторії тощо. Ця інфраструктура згодом стане критично важливою під час війни, дозволивши церквам швидко перепрофілюватися на гуманітарні хаби (Soloviy, 2024).

Події 2004 року стали першим серйозним тестом на громадянську зрілість для протестантської спільноти, яка традиційно дотримувалася принципу «церква поза політикою». Масові фальсифікації президентських виборів поставили віруючих перед етичною дилемою, а саме чи може християнин мовчати, коли відбувається відверта несправедливість? Феноменом цього періоду стала поява «Молитовного намету» на Майдані Незалежності. Це була ініціатива міжконфесійної групи віруючих, які вирішили забезпечити духовний супровід протестувальників. У наметі цілодобово відбувалися молитви, читання Біблії та спілкування з людьми. Це стало символічним актом виходу релігії з приватного простору молитовних будинків у публічний простір політичної боротьби. Для багатьох протестантів участь у Помаранчевій революції стала першим кроком до усвідомлення себе не лише як «громадян Неба», але й як відповідальних громадян України (Filiatreau, 2009).

Окремої уваги заслуговує постать Олександра Турчинова, який у цей період став однією з ключових фігур української політики. Його відкрита приналежність до баптистської церкви

(він є проповідником у київській церкві «Слово Життя») стала прецедентом для пострадянського простору. Поєднання високих державних посад (голова СБУ, віце-прем'єр-міністр, в. о. президента) з активним церковним служінням руйнувало стереотипи про маргіальність протестантів. Водночас, це зробило його мішенню для російської пропаганди, яка згодом сконструювала образ «Кривавого пастора». Цей наратив мав на меті дискредитувати не лише самого політика, але й увесь протестантський рух, представляючи його як «чужорідний елемент», керований із Заходу та ворожий «традиційним слов'янським цінностям» (Rudenko, 2014).

Революція Гідності 2013–2014 років стала каталізатором глибинних змін у теології українських протестантів. Жорстоке побиття студентів 30 листопада 2013 року та подальша ескалація насильства з боку режиму Януковича змусили церкви переглянути своє розуміння біблійного уривка з Послання до Римлян 13 про покору владі. Це сформувало нову концепцію під назвою «теологія Майдану», яка розрізняла інститут влади як Боже встановлення та конкретних правителів, які можуть втратити легітимність, якщо чинять беззаконня. В цій ситуації протестанти активно долучилися до протестів. Церкви Києва відкрили свої двері для протестувальників, надаючи нічліг, їжу та медичну допомогу. Пастори виходили на сцену Майдану, закликаючи до ненасильницького спротиву та покаяння влади. Молитовний намет знову став центром духовної підтримки, але цього разу він діяв у значно жорсткіших умовах. Пастори вдягали бронежилети під рясни та йшли на барикади, щоб зупинити кровопролиття або надавати останню сповідь вмираючим (Bezborodova, 2018).

У критичні дні лютого – червня 2014 року, після втечі Януковича та початку російської агресії в Криму, Олександр Турчинов, виконуючи обов'язки Президента України, фактично врятував державність від повного колапсу. Його рішення про мобілізацію, створення Національної гвардії та початок Антитерористичної операції (АТО) приймалися в умовах тотальної дезорганізації армії та спецслужб. Аналітики відзначають, що саме релігійні переконання Турчинова, а саме етика відповідальності, дисципліна та віра у справедливість своєї справи

допомогли йому вистояти під шаленим тиском. Російська пропаганда в цей час досягла піку істерії, зображуючи нову київську владу як «сектантську хунту», що підкреслювало світоглядну прірву між демократичною Україною та авторитарною Росією (Rudenko, 2014; Cherenkov, 2017a; Cherenkov, 2017b).

Також мужність проявили протестанти на Донбасі, коли у 2014 році проросійські бойовики почали захоплювати міста, у Донецьку віруючі різних конфесій організували міжконфесійний молитовний марафон «За мир та єдність України». Протягом 158 днів, під прапорами України, вони щоденно збиралися на центральній площі міста, ставши єдиним осередком публічного опору окупації. Один з організаторів марафону, пастор Олександр Хомченко, був заарештований бойовиками, підданий жорстоким тортурам (включно з імітацією розстрілу) та згодом звільнений. Його свідчення стали важливим доказом злочинів «російського світу» проти людяності (Coynash, 2016; Dodonov et al., 2025; Vysoven et al., 2022).

Поворотним моментом, який остаточно зруйнував ілюзії щодо можливості діалогу з окупаційними силами, стало вбивство у Слов'янську 8 червня 2014 року, у день свята Трійці. Бойовики угруповання Ігоря Гірка викрали з богослужіння чотирьох служителів церкви «Преображення Господнє»: двох синів пастора Павенка (Рувима та Альберта) і двох дияконів (Віктора Бродарського та Володимира Величка). Після допитів і тортур їх було розстріляно, а тіла спалено в автомобілі з метою інсценування загибелі від обстрілу української артилерії. Цей злочин наочно продемонстрував, що протестанти стали пріоритетною мішенню для окупаційних сил як носії «чужої» віри та виразної проукраїнської позиції (Vysoven et al., 2022).

Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року протестантські спільноти України перетворилися на один із найбільших недержавних секторів гуманітарної допомоги. Завдяки розгалуженим міжнародним зв'язкам і високій організаційній мобільності вони змогли оперативним чином вибудувати ефективну логістичну мережу, що охопила практично всю територію країни (Coynash, 2016). Символом цього етапу стала діяльність пастора Геннадія Мохненка та його капеланської команди з Маріуполя. У перші дні облоги міста вони

під прямими обстрілами російських танків евакуювали дітей-сиріт і цивільне населення. Як згадував сам Мохненко, це було «змагання між колоною з дітьми та російськими танками». Його прийомний син загинув від рук окупантів, а дитячий реабілітаційний центр «Республіка Пілігрим» був перетворений на військову казарму (About Us, n.d.; Elliott, 2022; Nash, 2025).

Показовим прикладом інституційної адаптації стала діяльність Української баптистської теологічної семінарії у Львові під керівництвом Ярослава Пижа. Тимчасово призупинивши освітній процес, семінарія перетворилася на масштабний центр допомоги внутрішньо переміщеним особам. Згодом на її основі було створено загальнонаціональну мережу з 21 «Центр турботи» (Chandler, 2022). За звітами 2023–2025 років, ці осередки надали продовольчу, житлову, психологічну та духовну допомогу понад 426 тисячам людей. Водночас гуманітарна діяльність стала підґрунтям для заснування нових церковних громад.

Вагомий внесок у подолання гуманітарної кризи зробило Українське біблійне товариство, яке поєднало духовну та матеріальну підтримку, розповсюдивши понад 500 тисяч примірників Біблії та організувавши доставку продовольчих наборів у прифронтові та «сірі зони», часто в умовах підвищеного ризику. Міжнародний вимір протестантської солідарності представлений діяльністю «Християнська допомога» у партнерстві з українськими церквами через програми мікрогрантів і відновлення житла. Було охоплено понад 367 тисяч осіб у 23 областях України, сприяючи не лише виживанню, а й відновленню місцевих громад (Kern, 2023; Christian Aid in Ukraine, 2023).

Окреме місце в джерельній базі посідає діяльність капеланського батальйону «Маріуполь», який поєднав душпастирське служіння з безпосередньою участю в евакуації цивільних із зони бойових дій та регулярною допомогою військовим на лінії зіткнення (Nash, 2025). Тисячі врятованих життів і постійні рейси на «нуль» засвідчують трансформацію протестантських спільнот у повноцінних учасників гуманітарної безпеки. Сукупність цих фактів переконливо доводить, що протестантські організації стали невід'ємною складовою системою громадянської взаємодопомоги України

в умовах повномасштабної війни (Elliott, 2022; Kuryliak & Balaklytskyi, 2024).

Отже, якщо у 2014 році капеланство було переважно волонтерським рухом, то після прийняття Закону України «Про Службу військового капеланства» (2021) та його повної імплементації у 2022–2025 роках, цей процес став невід’ємною частиною ЗСУ. Станом на 2025 рік у Збройних Силах України офіційно служать понад 300 капеланів від 13 релігійних організацій (Коваленко, 2024; Grimell, 2025). Частку серед них складають протестанти, що відображає їхню високу мотивацію та готовність до служіння в екстремальних умовах. Наприклад, Іван Горбик (баптист) – служить офіційним капеланом, поєднуючи духовну роботу з організацією волонтерської допомоги. Був поранений дроном, але повернувся до строю. Його служіння включає створення мобільних духовно-відновлювальних комплексів (мікроавтобуси з сауною, кавою та бібліотекою) для роботи безпосередньо на позиціях (It’s my mission, 2025). Анатолій Райчинець (УЄЦ) – заступник генерального секретаря Біблійного товариства, він регулярно відвідує передову, доставляючи «духовний хліб». Його служіння підкреслює екуменічний характер капеланства, коли протестанти служать усім, незалежно від конфесії, стаючи «ангелами» для солдатів в окопах (Великдень на передовій, 2025; Shwed, 2022; Soloviy, 2024).

На територіях, тимчасово окупованих Російською Федерацією, розгорнулася системна політика знищення релігійного плюралізму. Росія впроваджує модель, де єдино легітимною є Російська Православна Церква, а протестантські спільноти розглядаються як «екстремістські» та «проамериканські» (Vysoven et al., 2022).

За даними правозахисних організацій, станом на 2025 рік на окупованих територіях конфісковано або закрито близько 95% молитовних будинків євангельських християн. Діяльність церков загнана у глибоке підпілля, нагадуючи часи сталінських репресій (Persecution trends, 2025, p. 1). Список вбитих та закатованих служителів постійно зростає. Серед задокументованих випадків Анатолій Прокопчук (диякон) та його син Олександр були викрадені, закатовані та розстріляні в лісі під Херсоном (листопад 2022). Юрій Климко – пастор п’ятидесятницької

церкви у Куп’янську, загинув у 2024 році від російської авіабомби в молитовному будинку. Віталій Тараненко (баптист) та Микола Татіашвілі – загинули внаслідок цілеспрямованих обстрілів та репресій у 2023–2024 роках. Ці злочини свідчать про те, що для окупантів протестантський пастор є носієм ворожої ідеології, яка є ідеологією свободи та української ідентичності (Brytsyn & Vasin, 2025).

Усвідомлюючи, що доля України залежить від міжнародної підтримки, протестантські лідери розгорнули активну адвокаційну кампанію. Використовуючи свої конфесійні зв’язки, вони отримали доступ до кабінетів, часто закритих для офіційної дипломатії (Soloviy, 2024). Українські делегації регулярно відвідують Вашингтон, зустрічаючись із конгресменами-республіканцями, для яких голос єдиновірців є вагомим аргументом. У лютому 2025 року делегація, до якої входили пастор В’ячеслав Нагірняк та політики-протестанти, провела низку зустрічей з представниками адміністрації Трампа (зокрема віце-президентом Дж. Д. Венсом), лобіюючи продовження допомоги та наголошуючи на релігійних переслідуваннях з боку Росії (Якобчук, 2025).

У 2024–2025 роках делегації Всеукраїнської Ради Церков (ВРЦіРО) здійснили візити до Бразилії (для роботи з країнами Глобального Півдня), Скандинавії та Великої Британії (Делегація ВРЦіРО у Бразилії, 2024; Делегація ВРЦіРО зустрілася з британськими парламентарями, 2025; ВРЦіРО зустрілася з делегацією Церков Нордичних країн, 2025). Вони доносили правду про війну як про екзистенційну битву, а не просто територіальний конфлікт. Історичним досягненням стало прийняття у вересні 2025 року Ради євангельських протестантських церков України (РЄПЦУ) до складу Європейського євангельського альянсу (After three years, 2025; Soloviy, 2024). Це рішення, прийняте одногосно, завершило процес інтеграції українського протестантизму в європейську родину. Це надає Україні релігійну вагу на європейських майданчиках, дозволяючи впливати на суспільну думку в країнах ЄС через мережу національних альянсів.

Висновки. Аналіз діяльності протестантських спільнот України у період 1991–2026 рр. дозволяє сформулювати наступні узагальнення, а саме за досліджуваний період відбулася зміна

соціальної ролі протестантизму. Від пасивної стратегії виживання (за часів радянського підпілля та ранньої незалежності) до активного державотворення. Протестантські громади успішно інтегрувалися в український громадянський простір, ставши повноправним суб'єктом захисту національних інтересів. Важливим здобутком став перехід від традиційного пацифізму до концепції справедливої обопони. Теологічне обґрунтування захисту суверенності України як священного обов'язку не лише зняло внутрішні суперечності в громадах, а й надало всьому українському опору додаткової моральної легітимності в очах західного християнського світу.

Протестантські мережі продемонстрували вищу адаптивність у кризові моменти (війна, соціальні потрясіння тощо). Створена ними система горизонтальних зв'язків стала «другим ешелonom» державного соціального захисту, що забезпечило стійкість тилу

та гуманітарну безпеку країни. Використання глобальних протестантських зв'язків стало стратегічним ресурсом для української дипломатії. Через релігійні канали вдалося здійснювати ефективну політичну адвокацію, протидіючи дезінформації та забезпечуючи підтримку України серед консервативних кіл міжнародної спільноти.

Проявлена мужність та приклади мучеництва представників протестантських церков у 2014–2026 рр. дозволили українському соціуму по іншому оцінити питання їх національної лояльності. Це дозволило зруйнувати старі стереотипи про протестантизм як «чужорідний елемент», перетворивши його на невід'ємну складову духовної безпеки держави. Тому, станом на 2026 рік протестантський рух в Україні перестав бути лише релігійною меншиною, трансформувавшись у важливий чинник національної стійкості, який поєднує в собі етичний фундамент та соціальну ефективність.

Список використаних джерел:

Великдень на передовій в Україні: «Воскресіння – наша надія» (2025). *World Council of Churches*. Retrieved from <https://www.oikoumene.org/uk/news/easter-on-the-frontlines-in-ukraine-resurrection-is-our-hope>.

ВРЦіРО зустрілася з делегацією Церков Нордичних країн (2025). *Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій*. Retrieved from <https://vrciro.org.ua/ua/events/the-ukrainian-council-of-churches-and-religious-organizations-met-with-a-delegation-of-churches-from-the-nordic-countries>.

Делегація Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій зустрілася з британськими парламентарями (2025). *PICU*. Retrieved from https://risu.ua/delegaciya-vseukrayinskoyi-radi-cerkov-i-religijnih-organizacij-zustrilasya-z-britanskimi-parlamentaryami_n153883.

Делегація Всеукраїнської Ради Церков у Бразилії свідчитиме про російський терор в Україні (2024). *PICU*. Retrieved from https://risu.ua/delegaciya-vseukrayinskoyi-radi-cerkov-u-braziliyi-svidchitime-pro-rosijskij-teror-v-ukrayini_n148412.

Коваленко А. (2024). СтратКом: У ЗСУ служать 300 священників з 13 релігійних організацій. *Українська правда*. Retrieved from <https://life.prawda.com.ua/society/skilki-viyskovih-svyashchennikov-sluzhit-u-zsu-dani-stratkomu-304254/>.

Петров С. (2015). Огляд історіографії політики в СРСР щодо євангельських церков у 1940–1960-і рр. *Схід*, (1), 87–96. DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.1\(133\).40122](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.1(133).40122).

Якобчук А. (2025). Делегація РЄПЦУ провела адвокаційний візит до Вашингтона: обговорювали релігійну свободу та повернення викрадених дітей. *Слово про Слово*. Retrieved from <https://slovooproslovo.info/delehatsiya-reptsu-provela-advokatsiyuu-vizyt-do-vashynhtona-obhovoryuvaly-relihiynu-svobodu-ta-povernennya-vykradenyhditey>.

'It's my mission': Interview with a Ukrainian Baptist chaplain (2025). *The Baptist Paper*. Retrieved from <https://thebaptistpaper.org/its-my-mission-interview-with-a-ukrainian-baptist-chaplain/>.

About Us (n.d.). *Gennadiy Mokhnenko ministries*. Retrieved from <https://mokhnenkoministries.org/about-us/>.

After three years of talks, Ukrainian evangelicals join the European Evangelical Alliance (2025). *World Evangelical Alliance*. Retrieved from <https://worldea.org/after-three-years-of-talks-ukrainian-evangelicals-join-the-european-evangelical-alliance/>.

Baran E. (2011). "I saw the light": Former Protestant believer testimonials in the Soviet Union, 1957–1987. *Cahiers d'histoire russe, est-européenne, caucasienne et centrasiatique*, 53(1), 163–184. <https://doi.org/10.4000/monderusse.9325>.

Bezborodova N. (2018). Nebesna Sotnia: Formation of a New Narrative from Protest Lore to Institutionalized Commemorative Practice. *Ethnologies*, 40(1), 101–138. DOI: <https://doi.org/10.7202/1054314ar>.

- Bourdeaux M. (1971). *Faith on Trial in Russia*. London: Hodder and Stoughton.
- Brytsyn M., Vasin M. (2025). *Faith Under Russian Terror: Analysis of the Religious Situation in Ukraine*. Kyiv: O. V. Pugach. Retrieved from <https://tinyurl.com/2025-ME-report-on-Ukraine-ENG>.
- Chandler D. (2022). Ukrainian Baptist leader sees God-ordained role during Russian invasion. *Baptist Press*. Retrieved from <https://www.baptistpress.com/resource-library/news/ukrainian-baptist-leader-sees-god-ordained-role-during-russian-invasion/>.
- Cherenkov M. (2017a). Mass Media, Religion, and Politics in Ukraine: The Story of the “Bloody Pastor”. *Euxeinos*, 24, 10–22. Retrieved from https://gce.unisg.ch/fileadmin/user_upload/HSG_ROOT/Institut_GCE/Euxeinos/24/Cherenkov_Euxeinos_24_2018.pdf.
- Cherenkov M. (2017b). Theologizing on the Maidan: «Maidan theology» in the Experience and Reflections of the Younger Generation of Ukrainian Protestants. *Acta Missiologiae*, 5, 81–99.
- Christian Aid in Ukraine (2023). *Christian Aid*. Retrieved from <https://www.christianaid.org.uk/our-work/where-we-work/ukraine>.
- Coynash H. (2016). Torture & Mock Executions for Praying for Ukraine. *Human Rights in Ukraine*. Retrieved from <https://archive.khpg.org/en/1460147119>.
- Dodonov R., Fesenko A., Glazunov V., Kapritsyn I., & Stoliarchuk O. (2025). Religious Situation in the Occupied Territory of Donetsk Region. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 45(6), 93–109. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2644>.
- Elliott M. R. (2022). Best Practices in Protestant Aid for Ukrainian Refugees: 2022. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 42(7), 39–76. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2378>.
- Filiatreau S. (2009). Christian Faith, Nonviolence, and Ukraine's Orange Revolution: A Case Study of the Embassy of God Church. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 29(3), 10–22. Retrieved from <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol29/iss3/2>.
- Grimell J. (2025). Understanding Ukrainian military chaplains as defenders of the human soul. *Frontiers in Sociology*, 10, 1–14. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1559023>.
- Kern E. (2023). ‘Our number one need: more Bibles,’ says Ukrainian leader. *Eternity News*. Retrieved from <https://eternitynews.com.au/world/our-number-one-need-more-bibles-says-ukrainian-leader/>.
- Kuryliak V., & Balaklytskyi M. (2024). Religious Communities Of Ukraine As Agents Of Resilience During The Russian Invasion. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 44(7), 58–70. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2550>.
- Nash C. (2025). ‘I Don’t Need Permission to Do Good Deeds’: A Justice-Loving Ukrainian Pastor Speaks Truth to Power. *Good Faith Media*. Retrieved from <https://goodfaithmedia.org/i-dont-need-permission-to-do-good-deeds-a-justice-loving-ukrainian-pastor-speaks-truth-to-power/>.
- Persecution trends Report (2025). 1–8. Retrieved from <https://releaseinternational.org/wp-content/uploads/2025/01/Persecution-Trends-Report-2025.pdf>.
- Rudenko O. (2014). Oleksandr Turchynov's Baptist faith may help defuse Ukrainian crisis. *Religion News Service*. Retrieved from <https://religionnews.com/2014/02/26/oleksandr-turchynovs-baptist-faith-may-help-defuse-ukrainian-crisis/>.
- Shwed Z. (2022). Formation and current state of military chaplaincy in Ukraine. *European Journal of Science and Theology*, 18(4), 1–17. Retrieved from https://www.ejst.tuiasi.ro/Files/95/1_Shwed.pdf.
- Soloviy R. (2024). The Church Amidst the War of Attrition: Ukrainian Evangelical Community in Search of a New Mission Paradigm. *Religions*, 15(9), 1–16. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel15091136>.
- Stoker J. (2008). *Georgi Vins: A Case Study of One Man's Justification of Civil Disobedience and its Unintended Consequences* (Master Thesis, Central European University). Retrieved from https://www.etd.ceu.edu/2008/stoker_julianne.pdf.
- Vysoven O., Figurnyi Y., Molotkina V., & Brehunets N. (2022). Repressive Policy of the Occupiers During Hybrid War Against Religious Communities of Ukraine, 2014–2022. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 42(6), 14–35. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2368>.
- Wanner C. (2007). *Communities of the Converted: Ukrainians and Global Evangelism*. London: Cornell University Press.
- Zakharov Y. (2005). History of Dissent in Ukraine. *Dissident Movement in Ukraine*. Retrieved from <https://museum.khpg.org/en/1127288239>.

References:

Velykden na peredovii v Ukraini: “Voskresinnia – nasha nadiia” [Easter on the Front Line in Ukraine: “Resurrection is Our Hope”] (2025). *World Council of Churches*. Retrieved from <https://www.oikoumene.org/uk/news/easter-on-the-frontlines-in-ukraine-resurrection-is-our-hope> [in Ukrainian].

VRTsiRO зустрів з делегациєю Тсерков Нордичних країн [The Ukrainian Orthodox Church met with a delegation of the Churches of the Nordic countries] (2025). *Vseukrainska Rada Tserkov i relihiinykh orhanizatsii*. Retrieved from <https://vrciro.org.ua/ua/events/the-ukrainian-council-of-churches-and-religious-organizations-met-with-a-delegation-of-churches-from-the-nordic-countries> [in Ukrainian].

Delehatsiia Vseukrainskoi Rady Tserkov i relihiinykh orhanizatsii зустрів з британськими парламентаріями [Delegation of the All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations met with British parliamentarians] (2025). *RISU*. Retrieved from https://risu.ua/delegaciya-vseukrayinskoyi-radi-cerkov-i-religijnih-organizacij-zustrilasya-z-britanskimi-parlamentaryami_n153883 [in Ukrainian].

Delehatsiia Vseukrainskoi Rady Tserkov u Brazyluii svidchytyme pro rosiiskiy teror v Ukraini [Delegation of the All-Ukrainian Council of Churches in Brazil will testify about Russian terror in Ukraine] (2024). *RISU*. Retrieved from https://risu.ua/delegaciya-vseukrayinskoyi-radi-cerkov-u-brazyluii-svidchytyme-pro--rosijskij-teror-v-ukrayini_n148412 [in Ukrainian].

Kovalenko, A. (2024). StratKom: U ZSU sluzhat 300 sviashchennykiv z 13 relihiinykh orhanizatsii [StratCom: 300 priests from 13 religious organizations serve in the Armed Forces of Ukraine]. *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://life.ppravda.com.ua/society/skilki-viyskovih-svyashchennikiv-sluzhit-u-zsu-dani-stratkomu-304254/> [in Ukrainian].

Petrov, S. (2015). Ohliad istoriografii polityky v SRSR shchodo yevanhelskykh tserkov u 1940–1960-i rr [A review of the historiography of policy in the USSR regarding evangelical churches in the 1940s–1960s]. *Shkid*, (1), 87–96. DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.1\(133\).40122](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2015.1(133).40122). [in Ukrainian].

Yakobchuk, A. (2025). Delehatsiia REPTsU provela advokatsiyniy vizyt do Vashynhtona: obhovoriuvaly relihiinu svobodu ta povnennia vykradenykh ditei [The delegation of the REPCU conducted an advocacy visit to Washington: they discussed religious freedom and the return of abducted children]. *Slovo pro Slovo*. Retrieved from <https://slovo-pro-slovo.info/delehatsiya-reptsu-provela-advokatsiynyy-vizyt-do-vashynhtona-obhovoryuvaly-relihiynu-svobodu-ta-povnennia-vykradenykh-ditei> [in Ukrainian].

‘It’s my mission’: Interview with a Ukrainian Baptist chaplain. (2025). *The Baptist Paper*. Retrieved from <https://thebaptistpaper.org/its-my-mission-interview-with-a-ukrainian-baptist-chaplain/>.

About Us (n.d.). Gennadiy Mokhnenko ministries. Retrieved from <https://mikhnenkoministries.org/about-us/>.

After three years of talks, Ukrainian evangelicals join the European Evangelical Alliance (2025). *World Evangelical Alliance*. Retrieved from <https://worldea.org/after-three-years-of-talks-ukrainian-evangelicals-join-the-european-evangelical-alliance/>.

Baran, E. (2011). “I saw the light”: Former Protestant believer testimonials in the Soviet Union, 1957–1987. *Cahiers d’histoire russe, est-européenne, caucasienne et centrasiatique*, 53(1), 163–184. <https://doi.org/10.4000/monderusse.9325>.

Bezborodova, N. (2018). Nebesna Sotnia: Formation of a New Narrative from Protest Lore to Institutionalized Commemorative Practice. *Ethnologies*, 40(1), 101–138. <https://doi.org/10.7202/1054314ar>.

Bourdeaux, M. (1971). Faith on Trial in Russia. London: Hodder and Stoughton.

Brytsyn, M., & Vasin, M. (2025). Faith Under Russian Terror: Analysis of the Religious Situation in Ukraine. Kyiv: O. V. Pugach. Retrieved from <https://tinyurl.com/2025-ME-report-on-Ukraine-ENG>.

Chandler, D. (2022). Ukrainian Baptist leader sees God-ordained role during Russian invasion. *Baptist Press*. Retrieved from <https://www.baptistpress.com/resource-library/news/ukrainian-baptist-leader-sees-god-ordained-role-during-russian-invasion/>.

Cherenkov, M. (2017a). Mass Media, Religion, and Politics in Ukraine: The Story of the “Bloody Pastor”. *Euxeinos*, 24, 10–22. Retrieved from https://gce.unisg.ch/fileadmin/user_upload/HSG_ROOT/Institut_GCE/Euxeinos/24/Cherenkov_Euxeinos_24_2018.pdf.

Cherenkov, M. (2017b). Theologizing on the Maidan: “Maidan theology” in the Experience and Reflections of the Younger Generation of Ukrainian Protestants. *Acta Missiologiae*, 5, 81–99.

Christian Aid in Ukraine (2023). Christian Aid. Retrieved from <https://www.christianaid.org.uk/our-work/where-we-work/ukraine>.

Coynash, H. (2016). Torture & Mock Executions for Praying for Ukraine. *Human Rights in Ukraine*. Retrieved from <https://archive.khpg.org/en/1460147119>.

Dodonov, R., Fesenko, A., Glazunov, V., Kapritysyn, I., & Stoliarchuk, O. (2025). Religious Situation in the Occupied Territory of Donetsk Region. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 45(6), 93–109. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2644>.

- Elliott, M. R. (2022). Best Practices in Protestant Aid for Ukrainian Refugees: 2022. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 42(7), 39–76. <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2378>.
- Filiatreau, S. (2009). Christian Faith, Nonviolence, and Ukraine's Orange Revolution: A Case Study of the Embassy of God Church. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 29(3), 10–22. Retrieved from <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol29/iss3/2>.
- Grimell, J. (2025). Understanding Ukrainian military chaplains as defenders of the human soul. *Frontiers in Sociology*, 10, 1–14. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1559023>.
- Kern, E. (2023). 'Our number one need: more Bibles,' says Ukrainian leader. *Eternity News*. Retrieved from <https://eternitynews.com.au/world/our-number-one-need-more-bibles-says-ukrainian-leader/>.
- Kuryliak, V., & Balaklytskyi, M. (2024). Religious Communities Of Ukraine As Agents Of Resilience During The Russian Invasion. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 44(7), 58–70. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2550>.
- Nash, C. (2025). 'I Don't Need Permission to Do Good Deeds': A Justice-Loving Ukrainian Pastor Speaks Truth to Power. *Good Faith Media*. Retrieved from <https://goodfaithmedia.org/i-dont-need-permission-to-do-good-deeds-a-justice-loving-ukrainian-pastor-speaks-truth-to-power/>.
- Persecution trends Report (2025). 1–8. Retrieved from <https://releaseinternational.org/wp-content/uploads/2025/01/Persecution-Trends-Report-2025.pdf>.
- Rudenko, O. (2014). Oleksandr Turchynov's Baptist faith may help defuse Ukrainian crisis. *Religion News Service*. Retrieved from <https://religionnews.com/2014/02/26/oleksandr-turchynovs-baptist-faith-may-help-defuse-ukrainian-crisis/>.
- Shwed, Z. (2022). Formation and current state of military chaplaincy in Ukraine. *European Journal of Science and Theology*, 18(4), 1–17. Retrieved from https://www.ejst.tuiasi.ro/Files/95/1_Shwed.pdf.
- Soloviy, R. (2024). The Church Amidst the War of Attrition: Ukrainian Evangelical Community in Search of a New Mission Paradigm. *Religions*, 15(9), 1–16. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel15091136>.
- Stoker, J. (2008). Georgi Vins: A Case Study of One Man's Justification of Civil Disobedience and its Unintended Consequences (Master Thesis, Central European University). Retrieved from https://www.etcu.edu/2008/stoker_julianne.pdf.
- Vysoven, O., Figurnyi, Y., Molotkina, V., & Brehunets, N. (2022). Repressive Policy of the Occupiers During Hybrid War Against Religious Communities of Ukraine, 2014–2022. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 42(6), 14–35. <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2368>.
- Wanner, C. (2007). *Communities of the Converted: Ukrainians and Global Evangelism*. London: Cornell University Press.
- Zakharov, Y. (2005). History of Dissent in Ukraine. *Dissident Movement in Ukraine*. Retrieved from <https://museum.khpg.org/en/1127288239>.

Дата першого надходження статті до видання: 25.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026